

ȘCOALA NAȚIONALĂ DE STUDII POLITICE ȘI ADMINISTRATIVE

Departamentul de Științe Politice și Studii Europene

Facultatea de Științe Politice

TEZĂ DE DOCTORAT

**Intervenții umanitare și ordinea suveranității
statale**

O soluție republicană

(REZUMAT)

Coordonator științific: Prof. Univ. Dr. Andrei Țăranu

Doctorandă: Oana-Cosmina Mihalache

București, 2024

Contextul cercetării

Cu greu putem identifica două concepte mai greu de reconciliat, atât în practică, cât și la nivel teoretic, decât intervenția umanitară, un concept bazat pe “universalism etic”, prin care se urmărește protejarea drepturilor omului dincolo de limitele granițelor teritoriale, și suveranitate statală, un proiect al ordinii bazat pe “particularism teritorial”¹. Încercarea de a reconcilia folosirea forței pentru a proteja drepturile omului cu integritatea suverană a statelor este încă în centrul dezbaterilor din diverse foruri internaționale internaționale, jurnale academice și grupuri politice. Atât principiul suveranității, cât și cel al interzicerii utilizării forței sunt stipulate în Carta ONU, cu toate acestea respectarea lor a fost anevoios onorată. Intervenția umanitară este un exemplu de contestare a ambelor principii, simultan cu afirmarea importanței lor cruciale². Practica intervenției umanitare are încorporată o doză de constrângere, deoarece setul de norme privind drepturile omului în baza cărora este justificată construiește încălcarea suveranității ca fiind legitimă, dar limitează folosirea forței la mandatul de a asigura protecția drepturilor omului. În același timp, intervenția de tip umanitar poate fi văzută ca o excepție de la principiul „încălțării utilizării forței” atâta timp cât urmărește să evite transformarea într-o amenințare la adresa păcii și securității internaționale.

Există cazuri în care afirmarea simultană a “autorității morale a drepturilor omului”³ și a suveranității statale este dificil de realizat. Această tensiune conceptuală poate fi rezolvată prin acordarea primatului unuia dintre cele două principii. În situațiile în care există un abuz al suveranității și drepturile omului sunt încălcate pe scară largă, „normele consacrate în cultura globală și implementarea lor în dreptul internațional prioritează protejarea indivizilor în fața autodeterminării statului, ceea ce legitimează comunitatea internațională să se implice în

¹ Christian Reus-Smit, “Human Rights and the Social Construction of Sovereignty,” *Review of International Studies* 27 (2001): 520.

² Dominik Zaum, *The Sovereignty Paradox. The Norms and Politics of International Statebuilding* (Oxford: Oxford University Press, 2007).

³ Michael A. Elliott, “Human Rights and the Triumph of the Individual in World Culture,” *Cultural Sociology* 1, no. 3 (2007): 343.

intervenția militară cu scopul de a proteja indivizii”⁴. Pe de altă parte, suveranitatea statului este văzută ca sacrosantă, iar protejarea ei este considerată o condiție esențială a ordinii⁵. Suveranitatea, ca „formă de autoritate și putere organizată”⁶ a devenit „omologul doctrinar al aplicării unor perspective unitare în ce privește organizarea spațială a politicii”⁷, ceea ce a favorizat alunecarea multor autori pe o „pantă oarbă westfalică”⁸. Este într-adevăr dificil de explicat, și cu atât mai dificil de reconciliat, practica intervenției umanitare cu o concepție a suveranității înțeleasă ca autoritate politică care este indivizibilă, unitară și absolută.

Conceptul de suveranitate poate fi descris ca o normă de bază în relațiile internaționale, o fundație normativă care susține viața politică⁹. Conceptul a fost dezvoltat în secolul al XVI-lea de către Jean Bodin¹⁰, care a pornit de la ideea că ordinea socială poate fi asigurată prin puterea absolută, nelimitată și concentrată a unui suveran, perspectivă care a fost preluată în Anglia, în secolul al XVII-lea, de către Thomas Hobbes¹¹ și a devenit un principiu aproape de necontestat, deși premisa asigurării ordinii¹² nu impunea în mod necesar concentrarea puterii absolute într-un

⁴ Jürgen Gerhards, Lukas Antoine, and Rasmus Ollroge, “State Sovereignty and the Protection of Human Rights. How Military Humanitarian Intervention Is Supported by Citizens Around the World,” *International Journal of Sociology* 54, no. 3 (2024): 155.

⁵ Steven Lee, “A Puzzle of Sovereignty,” *California Western International Law Journal* 27, no. 2 (1997): 244.

⁶ Aleksandra Spalińska, “New Medievalism (Re)Appraised Framing Heterarchy in World Politics,” in *Heterarchy in World Politics*, ed. Philip G. Cerny, 1st ed. (New York, NY: Routledge, 2023), 136.

⁷ John Gerard Ruggie, “Territoriality and Beyond: Problematizing Modernity in International Relations,” *International Organization* 47, no. 1 (Winter 1993): 159.

⁸ Darel Paul, “Sovereignty, Survival and the Westphalian Blind Alley in International Relations,” *Review of International Studies* 25, no. 2 (April 1999): 217–31, <https://doi.org/10.1017/S026021059900217X>.

⁹ Jackson, 432.

¹⁰ Jean Bodin, *On Sovereignty: Four Chapters from the Six Books of the Commonwealth*, ed. and trans. Julian H. Franklin, Cambridge Texts in the History of Political Thought (Cambridge: Cambridge University Press, 1992).

¹¹ Thomas Hobbes, *Leviathan, or, The Matter, Forme, and Power of a Common-Wealth, Ecclesiasticall and civilL* (London: Green Dragon in St. Pauls Church-yard, 1651), <https://socialsciences.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/hobbes/Leviathan.pdf>.

¹² O scurtă incursiune în studiile dedicate ordinii sociale “dincolo de stat” dezvăluie o multitudine de actori care contestă, în unele cazuri cu succes, monopolul statului asupra asigurării ordinii și bunurilor, nu neapărat cu intenția de a înlocui rolul statului, ci de a-l submina, inclusiv prin contestarea bazei morale a autorității legitime clamate de către stat. Pentru un scrutin teoretic asupra rolului grupurilor armate și al altor actori non-statali care

nucleu de necontestat¹³. Ideea suveranității ca putere absolută nu s-a dezvoltat însă ca principiu incontestabil al organizării politice, având în vedere că tot în secolul al XVII-lea, autori ca Samuel Pufendorf, jurist german, au scris despre autoritatea compusă¹⁴. Simultan, normele legate de drepturile omului au început să câștige un loc important în relațiile internaționale, iar un teren fertil pentru competiția dintre cele două norme, suveranitate și drepturile omului, este cel al legitimității, care implică “voința de a respecta reguli sau de a accepta o ordine politică în ciuda faptului că ea contravine unor anumite interese la un moment dat”¹⁵.

Elementul de noutate al cercetării

Principalele tradiții teoretice din RI nu reușesc să explice complexitatea matricilor materiale și normative care ar putea face de înțeles dualitatea complexă și coexistența intervențiilor umanitare și a suveranității. Realismul oferă o perspectivă ferm etatistă și respinge cu totul argumentele aduse în favoarea intervențiilor umanitare, în ciuda faptului că în interiorul tradiției sunt poziții care nu admit acest fapt¹⁶, în timp ce liberalismul a confiscat în totalitate argumentul moralității din spatele acestei practici, oferind în același timp argumente care nu sunt convingătoare din perspectiva explicării coabitării normelor legate de drepturile omului impuse cu forța și a principiului suveranității, plecând de la premisa că ambele trebuie respectate. Liberalismul pare să accepte atât principiul interzicerii interferenței, cât și moralitatea care rezidă în practica intervențiilor umanitare. Perspectivele constructiviste pleacă fie de la ideea de

urmăresc scopurile descrise, vezi Andrei Miroiu, *Political Theory of Armed Groups. Social Order and Armed Groups*, Springer Briefs in Political Science (Cham, Switzerland: Springer Nature Switzerland, 2020), <https://doi.org/10.1007/978-3-030-51012-1>. și Daniel Biro, “State-Failure or Polity-Creation? World Politics beyond State-Centrism” (PhD thesis, ANU, Canberra, 2010).

¹³ Lee, “A Puzzle of Sovereignty.”

¹⁴ Samuel Pufendorf, *The Present State of Germany*, trans. Edmund Bohun and Michael Seidler (Indianapolis, Indiana: Liberty Fund, 2007).

¹⁵ Andrew Hurrell, “Legitimacy and the Use of Force: Can the Circle Be Squared?,” *Review of International Studies* 31 (2005): 16.

¹⁶ Daniel Fiott, “Realist Thought and Humanitarian Intervention,” *The International History Review* 35, no. 4 (2013): 766–82.

suveranitate ca și concept social¹⁷, care poate fi compromis în vederea consolidării dimensiunii sale empirice¹⁸, sau aduc în prim-plan cadrul normativ prin care intervenția este justificată în așa fel încât să devină legitimă și compatibilă cu respectarea drepturilor omului¹⁹.

O parte însemnată a literaturii consultate care se referă la relația dintre suveranitate și intervenții este dedicată demersurilor de explicare a dezvoltărilor normative care au făcut posibilă ideea de justificare a folosirii forței prin apelul la norme ale drepturilor omului²⁰, plecând de la argumentul solidarist al unei societăți a statelor, perspectivă ancorată în tradiția războiului just, care a fost re-legitimată cu ajutorul dezvoltărilor normative care au avut loc după 1990²¹. O altă perspectivă predilectă în cadrul aceleiași literaturi este legată de morfismul suveranității și construcția socială a conceptului, plecând de la standarde care definesc comportamentul unui stat legitim²². Această din urmă perspectivă, la care îmi propun să contribui prin această teză, pleacă de la recunoașterea tensiunii dintre normele drepturilor omului și suveranitatea statală, considerate “două elemente normative ale unui discurs distinct și modern despre legitimitatea statală”²³. Protejarea drepturilor omului, argumentează Christian Reus-Smit, este “integrală scopului moral al statului”²⁴. Această perspectivă este tributară unui discurs despre statalitatea legitimă și despre principalele caracteristici ale suveranității, în acord cu un anumit cadru normativ.

Obiectivele cercetării

Prin această lucrare, îmi propun să contribui la reconcilierea diferitelor tradiții care tratează cupletul suveranitate - utilizarea forței motivate de promovarea drepturilor omului. Îmi propun să creez un posibil dialog între ideile despre libertatea individuală și moralitate, afirmate în cadrul

¹⁷ Thomas J. Bierstecker and Cynthia Weber, eds., *State Sovereignty as Social Construct* (Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1996), 1–4.

¹⁸ Zaum, *The Sovereignty Paradox. The Norms and Politics of International Statebuilding*.

¹⁹ Finnemore, *The Purpose of Intervention: Changing Beliefs about the Use of Force*.

²⁰ Finnemore.

²¹ Wheeler, *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society*.

²² Reus-Smit, “Human Rights and the Social Construction of Sovereignty,” 2001.

²³ Reus-Smit, 520.

²⁴ Reus-Smit, 520.

liberalismului, pe de o parte, și o poziție constructivistă care ia în considerare influența normelor, pe de alta. Analizând argumentele oferite de republicanismul clasic asupra unor idei precum republica mixtă, limitări asupra puterii impuse prin constrângeri și balansări, dar luând în calcul și evoluțiile ulterioare din cadrul tradiției republicane, care tratează ideea de libertate ca absență a dominației și au în vedere aplicarea transnațională a ideilor republicane despre libertate, această teză se angajează într-un demers de contestare atât a pozițiilor etatiste asupra intervenției umanitare, cât și a celor care se dedică deconstrucției statului suveran.

În acest scop, principala întrebare de cercetare care ghidează această cercetare este: Ce fel de ordine putem identifica la intersecția dintre suveranitate și folosirea forței motivate pe baze ale moralității? Această întrebare primară conduce la alte întrebări secundare de cercetare: 1) Cum justifică normele privind drepturile omului folosirea forței? și 2) Cum pot aceleași norme să susțină libertatea individuală prin încălcarea libertății statului? Pentru a testa validitatea empirică și aplicarea poziției conceptuale avansate, capitolul final al tezei analizează modul în care mecanismele de restrângere normativă care însoțesc ideea de folosirea a forței pe baze morale, dar și libertatea individuală de descendență republicană pot fi identificate în cazul unor intervenții umanitare care au avut loc în diferite perioade istorice.

Colectarea datelor

Am colectat date din surse primare, cum ar fi rezoluții ale ONU, tratate, acorduri, rapoarte, declarații publice și de presă și, în unele cazuri, relatări personale, cum ar fi memoriile, dar mai ales din surse secundare, cum ar fi literatura selectată din jurnale și volume academice. Având în vedere faptul că studiul va lua în considerare cazuri de intervenție umanitară atât din perioada anterioară, cât și din perioada post-Carta ONU, voi analiza colecții de documente care conțin date de arhivă pentru analizarea cazurilor de intervenție umanitară din secolul al XIX-lea, în timp ce pentru Războiul Rece și cazuri ulterioare, voi folosi în primul rând documente ONU, cum ar fi rezoluții și rapoarte. Ținând cont de faptul că scopul principal al acestui studiu este acela de a evidenția rolul normelor și ideilor în crearea ordinii care face necesară suveranitatea pentru a da sens intervenției umanitare manifestate de fapt ca un act de contestare a unei anumite ordini, am eludat colecțiile cantitative de date și indicatori. Studiul va oferi, de asemenea, context istoric și

va include documente și texte de drept internațional pentru a evidenția rolul normelor și ideilor în modelarea istoriei conceptuale și în a servi ca surse ale dreptului internațional.

Metoda de cercetare

Pentru a formula ipoteze relevante pentru cadrul teoretic construit prin intermediul acestui studiu și pentru a răspunde întrebărilor adresate ca parte a acestui demers, voi analiza câteva cazuri de intervenție umanitară din trei perioade distincte din punctul de vedere al cadrului normativ care a servit ca temei de legitimare a intervenției. Analiza cazurilor empirice implică un studiu calitativ al rezoluțiilor CS ONU, al documentelor diplomatice, rapoartelor și al surselor secundare, studiu care oferă o perspectivă asupra evoluției gândirii și cadrelor conceptuale legate de intervenții umanitare și a practicii legate de acestea. Scopul urmărit a fost acela de a identifica idei și norme care pot explica îmbinarea normativă a moralității și a reținerii în practica intervenției umanitare. În acest sens, capitolul empiric, dedicat studiilor de caz, este deschis cu o prezentare a ideilor promovate în secolul al XVI-lea de monarchomani (cei care sprijineau monarhii)²⁵, pentru a creiona felul în care ideile bazate pe libertatea de sub jugul oprimării a început să se dezvolte simultan cu cele legate de o concepție a suveranității văzută ca fiind absolută. Cazurile de intervenții umanitare din secolul al XIX vor fi analizate din aceeași perspectivă, luând în considerare intervenția din Grecia din 1827, identificată în literatura de specialitate ca fiind primul caz de intervenție umanitară din istorie²⁶, apoi intervențiile din Muntele Liban și Siria (1860) și din Bulgaria (1877-1878). Apoi, în ciuda multor studii care indică faptul că în perioada Războiului Rece practica intervențiilor umanitare a fost întreruptă și că invocarea motivelor umanitare în cadrul unor intervenții nu a avut baze legitime²⁷, voi lua în considerare în capitolul empiric inclusiv cazuri care au avut loc în această perioadă, tocmai pentru a arăta felul în care cadrul normativ legat de respectarea drepturilor omului nu doar că a avut continuitate în perioada ordinii bipolare, ci a fost și invocat ca justificare pentru a motiva folosirea forței. Astfel, voi analiza intervențiile Indiei în Pakistanul de Est (1871) și a Vietnamului în Cambodgia (1978-1979). În sfârșit, partea finală a

²⁵ Heraclides and Dialla, *Humanitarian Intervention in the Long Nineteenth Century: Setting the Precedent*.

²⁶ Simms and Trim, *Humanitarian Intervention. A History*.

²⁷ Wheeler, *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society*.

capitolului empiric va fi dedicată cazurilor considerate a fi parte din valul unui “nou umanitarism”
– intervențiile NATO din Bosnia (1995), Kosovo (1999) și Libia (2011).

Bibliografie

- Bierstecker, Thomas J., and Cynthia Weber, eds. *State Sovereignty as Social Construct*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1996.
- Biro, Daniel. "State-Failure or Polity-Creation? World Politics beyond State-Centrism." PhD thesis, ANU, Canberra, 2010.
- Bodin, Jean. *On Sovereignty: Four Chapters from the Six Books of the Commonwealth*. Edited and translated by Julian H. Franklin. Cambridge Texts in the History of Political Thought. Cambridge: Cambridge University Press, 1992.
- Elliott, Michael A. "Human Rights and the Triumph of the Individual in World Culture." *Cultural Sociology* 1, no. 3 (2007): 343–63.
- Finnemore, Martha. *The Purpose of Intervention: Changing Beliefs about the Use of Force*. Cornell Studies in Security Affairs. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2003.
- Fiott, Daniel. "Realist Thought and Humanitarian Intervention." *The International History Review* 35, no. 4 (2013): 766–82.
- Gerhards, Jürgen, Lukas Antoine, and Rasmus Ollroge. "State Sovereignty and the Protection of Human Rights. How Military Humanitarian Intervention Is Supported by Citizens Around the World." *International Journal of Sociology* 54, no. 3 (2024): 155–76.
- Heraclides, Alexis, and Ada Dialla. *Humanitarian Intervention in the Long Nineteenth Century: Setting the Precedent*. Manchester, UK: Manchester University Press, 2016.
- Hobbes, Thomas. *Leviathan, or, The Matter, Forme, and Power of a Common-Wealth, Ecclesiasticall and civilL*. London: Green Dragon in St. Pauls Church-yard, 1651.
<https://socialsciences.mcmaster.ca/econ/ugcm/3113/hobbes/Leviathan.pdf>
- Hurrell, Andrew. "Legitimacy and the Use of Force: Can the Circle Be Squared?" *Review of International Studies* 31 (2005): 15–32.
- Jackson, Robert. "Sovereignty in World Politics: A Glance at the Conceptual and Historical Landscape." *Political Studies*, no. XLVII (1999): 431–56.
- Lee, Steven. "A Puzzle of Sovereignty." *California Western International Law Journal* 27, no. 2 (1997): 241–63.

- Miroiu, Andrei. *Political Theory of Armed Groups. Social Order and Armed Groups*. Springer Briefs in Political Science. Cham, Switzerland: Springer Nature Switzerland, 2020.
<https://doi.org/10.1007/978-3-030-51012-1>.
- Paul, Darel. "Sovereignty, Survival and the Westphalian Blind Alley in International Relations." *Review of International Studies* 25, no. 2 (April 1999): 217–31.
<https://doi.org/10.1017/S026021059900217X>.
- Pufendorf, Samuel. *The Present State of Germany*. Translated by Edmund Bohun and Michael Seidler. Indianapolis, Indiana: Liberty Fund, 2007.
- Reus-Smit, Christian. "Human Rights and the Social Construction of Sovereignty." *Review of International Studies* 27 (2001): 519–38.
- Ruggie, John Gerard. "Territoriality and Beyond: Problematizing Modernity in International Relations." *International Organization* 47, no. 1 (Winter 1993): 139–74.
- Simms, Brendan, and David J.B. Trim, eds. *Humanitarian Intervention. A History*. Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2011.
- Spalińska, Aleksandra. "New Medievalism (Re)Appraised Framing Heterarchy in World Politics." In *Heterarchy in World Politics*, edited by Philip G. Cerny, 1st ed. New York, NY: Routledge, 2023.
- Wheeler, Nicholas J. *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society*. Oxford: Oxford University Press, 2001.
- Zaum, Dominik. *The Sovereignty Paradox. The Norms and Politics of International Statebuilding*. Oxford: Oxford University Press, 2007.